

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII ȘI INOVĂRII

PROGRAMĂ ȘCOLARĂ PENTRU DISCIPLINA OPȚIONALĂ

CULTURĂ CIVICĂ

[curriculum la decizia școlii pentru clasa a V-a]

*Aprobată prin ordin al ministrului
Nr. 5098/09.09.2009*

București, 2009

NOTĂ DE PREZENTARE

Actuala programă școlară a fost elaborată din perspectiva trecerii de la modelul de proiectare curriculară centrat pe obiective – elaborat și implementat în sistemul românesc de învățământ la mijlocul anilor '90 – la modelul centrat pe competențe. Adoptarea noului model de proiectare curriculară este determinată, pe de o parte, de nevoia de actualiza formatul și de a realiza unitatea de concepție a programelor școlare la nivelul ciclurilor de învățământ gimnazial și liceal. Pe de altă parte, acest demers asigură racordarea la dezvoltările curriculare actuale, orientate prioritar spre rezultatele explicite și evaluabile ale învățării.

Programa școlară pentru *Cultură civică* reprezintă o ofertă curriculară centrală de disciplină opțională pentru gimnaziu, proiectată pentru clasa a V-a, beneficiind de un buget de timp de 1 oră/săptămână.

Studiul *Culturii civice* este centrat pe educația moral-civică, opțiunea justificându-se prin:

- asigurarea continuității în studierea Educației/Culturii civice;
- aprofundarea, din punct de vedere moral, a aspectelor referitoare la propria persoană și la ceilalți;
- însușirea valorilor și normelor morale, exersarea atitudinilor și a comportamentelor morale, ca alfabetizare morală care să completeze alfabetizarea civică realizată în învățământul primar; educația moral-civică este un proces îndelungat, care trebuie început devreme și care are nevoie de consolidare pe parcursul întregii vieți;
- constituirea curriculumului oficial într-un mijloc eficient de contracarare a curriculumului ascuns, copiii fiind asaltați de numeroase exemple de comportament lipsit de repere etice din mass-media, dar și de exemple oferite de diferite persoane din comunitatea în care trăiesc.

Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene privind competențele-cheie din perspectiva învățării pe parcursul întregii vieți (2006/962/EC) conturează, pentru absolvenții învățământului obligatoriu, un „profil de formare european” structurat pe opt domenii de competențe-cheie: Comunicare în limba maternă, Comunicare în limbi străine, Competențe matematice și competențe de bază în științe și tehnologii, Competență digitală, A învăța să înveți, Competențe sociale și civice, Spirit de inițiativă și antreprenoriat, Sensibilizare și exprimare culturală. Competențele sunt definite ca ansambluri de cunoștințe, deprinderi și atitudini care urmează să fie formate până la finele școlarității obligatorii, de care are nevoie fiecare tânăr pentru împlinirea și dezvoltarea personală, pentru cetățenia activă, pentru incluziune socială și pentru angajare pe piața muncii. Structurarea acestor competențe-cheie se realizează la intersecția mai multor paradigme educaționale și vizează atât unele domenii „academice”, cât și aspecte inter- și transdisciplinare, metacognitive, realizabile prin efortul conjugat al mai multor arii curriculare.

Contribuția disciplinei *Cultură civică* la formarea și dezvoltarea competențelor-cheie europene este nuanțată și diversificată, incluzând atât contribuția directă (prin susținerea formării și dezvoltării anumitor competențe-cheie), cât și contribuția indirectă/sensibilizarea cu privire la alte competențe-cheie. Disciplina *Cultură civică* contribuie la formarea progresivă a competențelor-cheie pentru educația pe parcursul întregii vieți, recomandate de Parlamentul și Consiliul Uniunii Europene, îndeosebi în ceea ce privește următoarele domenii de competențe-cheie:

- Competențe sociale și civice
- Spirit de inițiativă și antreprenoriat
- Sensibilizare și exprimare culturală
- Comunicare în limba maternă
- Competență digitală
- A învăța să înveți

Demersul de familiarizare cu specificul educației civice, schițat în clasele a III-a – a IV-a, este reluat și aprofundat prin:

- dimensiunea descriptiv-informativă (cunoștințe despre valorile și normele morale, trăsăturile morale ale persoanei, atitudinile și comportamentele morale);
- dimensiunea normativă (înțelegerea specificului normelor morale);
- dimensiunea interogativ-reflexivă și valorizatoare (reflecția critică asupra valorilor, normelor și comportamentelor morale);
- dimensiunea practică (formarea de atitudini și comportamente morale, exersarea acestora în cadrul unor activități de învățare).

Raportul dintre cunoștințe – valori – atitudini – comportamente trebuie să fie centrat preponderent pe atitudini și comportamente. Cunoștințele trebuie considerate mijloacele necesare pentru exersarea gândirii critice și pentru formarea unor atitudini și comportamente morale.

Structura programei școlare include următoarele elemente:

- Notă de prezentare
- Competențe generale
- Valori și atitudini
- Competențe specifice și conținuturi
- Sugestii metodologice

Competențele generale sunt preluate din curriculumul școlar de trunchi comun dezvoltat în gimnaziu și în liceu pentru disciplinele socio-umane.

Competențele specifice sunt corelate cu unitățile de conținut, corespondența dintre acestea nefiind biunivocă; o anumită competență specifică poate să fie atinsă prin diferite unități de conținut.

Lista explicită ce recomandă valori și atitudini accentuează dimensiunea afectiv-atiudinală și morală a învățării, din perspectiva contribuției specifice a acestei discipline la atingerea finalităților educației.

Sugestiile metodologice au rolul de a orienta utilizarea prezentului curriculum în proiectarea și realizarea activităților de predare-învățare-evaluare, în concordanță cu specificul disciplinei și cu statutul acesteia de curs opțional.

Pornind de la ideea că un demers de proiectare curriculară trebuie să acorde conceptului de competență semnificația unui „organizator” în relație cu care sunt stabilite finalitățile învățării, sunt selectate conținuturile specifice și sunt organizate strategiile de predare-învățare-evaluare, actuala programă școlară a urmărit valorizarea cadrului european al competențelor-cheie la următoarele niveluri: formularea competențelor generale și selectarea seturilor de valori și atitudini; organizarea elementelor de conținut și corelarea acestora cu competențele specifice; elaborarea sugestiilor metodologice.

Programa se adresează profesorilor și autorilor de manuale. Activitatea didactică, precum și elaborarea manualelor școlare trebuie precedate de lectura integrală a programei școlare. Pornind de la propunerile existente în programă cu privire la activitățile de învățare, profesorii și autorii de manuale pot realiza o proiectare didactică personală, în concordanță cu prevederile programei și cu situațiile concrete de predare-învățare.

COMPETENȚE GENERALE

1. Utilizarea conceptelor specifice științelor sociale pentru organizarea demersurilor de cunoaștere și explicare a unor fapte, evenimente, procese din viața reală
2. Aplicarea cunoștințelor specifice științelor sociale în rezolvarea unor situații problemă, precum și în analizarea posibilităților personale de dezvoltare
3. Cooperarea cu ceilalți în rezolvarea unor probleme teoretice și practice, în cadrul diferitelor grupuri
4. Manifestarea unui comportament social activ și responsabil, adecvat unei lumi în schimbare
5. Participarea la luarea deciziilor și la rezolvarea problemelor comunității

VALORI ȘI ATITUDINI

Competențele generale și specifice care trebuie formate prin procesul de predare-învățare a disciplinei *Cultură civică* au la bază și promovează următoarele valori și atitudini:

- respect față de demnitatea omului
- respect față de valorile și normele morale ale societății democratice
- toleranță și respect față de persoane și grupuri care susțin valori, opinii și credințe diferite
- relaționare pozitivă cu ceilalți
- spirit de cooperare
- responsabilitate față de actele personale de comportament
- obiectivitate în aprecierea propriului comportament
- comportament civilizată în școală, în familie și în societate

COMPETENȚE SPECIFICE ȘI CONȚINUTURI

Competențe specifice	Conținuturi
1.1. Utilizarea, în contexte diferite, a unor termeni specifici limbajului moral-civic 2.1. Explicarea importanței valorilor și normelor morale pentru comportamentul civic 2.2. Analizarea unor factori care participă la formarea profilului moral al personalității 3.1. Analizarea, în echipă, a unor modalități de impunere a valorilor și a normelor morale	I. Omul - ființă morală ▪ Importanța valorilor și a normelor morale pentru viața personală și pentru cea a societății ▪ Rolul familiei și al comunității în formarea profilului moral al personalității ▪ Cum se impun valorile și normele morale? (prin intermediul opiniei publice, prin conviețuire rațională și influența grupurilor din care facem parte)
1.2. Identificarea unor valori, norme și obligații morale specifice societății democratice 2.3. Utilizarea, în contexte diferite, a informațiilor factuale referitoare la valori, norme și obligații morale 3.2. Rezolvarea în echipă a unor probleme moral-civice prin raportare la valori, norme și obligații morale 4.1. Promovarea, în situații concrete de viață, a valorilor, normelor și a obligațiilor morale	II. Valori, norme și obligații morale ▪ Valori morale: - binele opus răului - cinstea opusă necinstei - demnitatea opusă lipsei de demnitate - datoria opusă abaterii de la datorie - responsabilitatea opusă iresponsabilității - altruismul opus egoismului - politețea opusă lipsei de politețe - respectul opus lipsei de respect - solidaritatea opusă lipsei de solidaritate ▪ Norme morale: - exemplificări ale normelor morale - rolul normelor morale ▪ Obligații morale: - păstrarea unui secret/unei informații confidențiale - corectitudinea, în raport cu propria persoană și cu ceilalți
2.4. Recunoașterea trăsăturilor morale ale persoanei 3.3. Cooperarea cu ceilalți pentru exemplificarea trăsăturilor morale ale persoanei 4.2. Construirea propriului profil moral	III. Trăsături morale ale persoanei (profilul moral) - încredere/neîncredere - politețe/impolitețe - respect/lipsă de respect - sinceritate/nesinceritate - bunătațe/răutate - curaj/lașitate - modestie/lipsă de modestie
1.3. Identificarea de manifestări comportamentale pro și antisociale din viața cotidiană 2.5. Explicarea rolului unor modele din comunitate pentru dezvoltarea comportamentelor etice 3.4. Cooperarea cu ceilalți pentru analizarea unor exemple de atitudini și comportamente morale (pozitive sau negative) din literatură, mass-media și din viața reală 4.3. Manifestarea unei atitudini corecte față de propria persoană și față de ceilalți	IV. Atitudini și comportamente morale ▪ Atitudini: - față de propria persoană - față de ceilalți - față de comunitate - față de muncă - față de mediu

Competențe specifice	Conținuturi
4.4. Manifestarea unui comportament bazat pe respect pentru ceilalți, indiferent de rasă, etnie, credințe religioase, gen etc. 5.1. Participarea la rezolvarea unor probleme, în grupurile de apartenență, prin promovarea unor comportamente prosociale 5.2. Respectarea, în contexte diferite, a normelor de comportare civilizată (în familie, la școală, în grupul de prieteni, în locuri publice)	▪ Comportamente: - modele morale/învățarea comportamentelor morale - viața morală cotidiană: comportamentul în familie; comportamentul la școală; comportamentul în grupul de prieteni; comportamentul în locuri publice - comportamente prosociale (ajutorare, cooperare, competiție, toleranță, sprijin) și antisociale (conflictuale, agresive) - dileme morale și responsabilitate morală - schimbarea atitudinilor și a comportamentelor

SUGESTII METODOLOGICE

Prezenta programă școlară este un instrument de lucru care se adresează profesorilor care predau disciplina opțională *Cultură civică*, fiind concepută în așa fel încât să le permită:

- să-și orienteze propria activitate înspre formarea la elevi a competențelor specifice domeniului;
- să-și manifeste creativitatea și să-și adecveze demersurile didactice la particularitățile elevilor cu care lucrează.

Sugestiile metodologice au în vedere modul de organizare a activității didactice în vederea formării la elevi a competențelor formulate în programa școlară.

Valorizarea competențelor-cheie și asigurarea transferabilității acestora la nivelul diferitelor activități (școlare și extrașcolare), considerarea elevului ca subiect al activității instructiv-educative și orientarea acesteia spre formarea competențelor specifice, accentuarea caracterului practic-aplicativ al disciplinei presupun respectarea unor exigențe ale învățării durabile, printre care:

- utilizarea unor strategii didactice care să pună accent pe: construcția progresivă a cunoștințelor și consolidarea continuă a capacităților; flexibilitatea abordărilor și parcursul diferențiat; cultivarea capacității elevului de a se autoevalua, a spiritului reflexiv și autoexigenței; coerență și abordări inter- și transdisciplinare;
- utilizarea unor metode active, care contribuie la dezvoltarea capacității de comunicare a elevilor, la crearea aceluia cadru educațional bazat pe încredere și respect pentru manifestarea spiritului critic, tolerant, deschis către recunoașterea și interiorizarea valorilor și normelor morale, așa cum sunt:
 - studiul de caz pentru analiza unor situații de conflict între valori și responsabilități morale;
 - simularea unor practici democratice care presupun apelul la norme și valori morale, a unor situații problematice datorate lipsei de comunicare, a unor tipuri de comportament;
 - jocul de rol cu diferite teme (de exemplu, „Ce fac atunci când...”) sau pentru identificarea unor moduri specifice de comunicare în familie, la școală, în grupul de prieteni, în locuri publice, pentru exersarea formulelor de politețe;
 - învățarea prin descoperire, învățarea problematizată, învățarea prin cooperare;
- utilizarea unor strategii didactice care să permită alternarea formelor de activitate (individuală, pe perechi și în grupuri mici);
- exersarea lucrului în echipă, a cooperării;
- utilizarea, în activitatea didactică, a calculatorului ca mijloc modern de instruire, care să permită subordonarea utilizării tehnologiei informației și a comunicațiilor, în vederea desfășurării unor lecții interactive, atractive;
- exerciții de luare a deciziei, de propunere a unor strategii de rezolvare a unor probleme ale colectivului de apartenență, ale școlii sau ale comunității;
- realizarea unor activități tip proiect, care completează și îmbogățesc demersurile didactice curente; prin implicare în realizarea unor proiecte, elevii se confruntă cu probleme concrete de viață, cu dimensiunea etică a situațiilor analizate și caută soluții de rezolvare.

Actuala programă școlară valorifică exemplele de activități de învățare din programa anterioară (elaborată după modelul centrat pe obiective), oferind astfel cadrelor didactice un sprijin concret în elaborarea strategiilor de predare, care să permită trecerea reală de la centrarea pe conținuturi, la centrarea pe experiențe de învățare. Astfel, potrivit specificului competențelor care trebuie formate, activitățile de învățare pot include:

- comentarea unor imagini cu conținut moral;
- construirea și rezolvarea unor rebusuri care se referă la trăsături morale ale persoanei;
- stabilirea de corespondențe între termeni care se referă la valori morale și situații concrete de folosire a acestora;
- exerciții de completare a unor enunțuri lacunare;
- exerciții de elaborare a unui text pe baza unor termeni dați;
- realizarea unor povestiri pe baza unei liste de termeni;
- completarea unor tabele cu caracteristicile morale ale propriei persoane și ale colegului de bancă;
- discutarea unor cazuri generatoare de conflicte morale și soluționarea acestora;
- exemplificarea unor atitudini și comportamente morale pornind de la literatură, mass-media și de la propria experiență;
- elaborarea unui program de petrecere a timpului liber, pe baza unor repere etice și ecologice;
- analizarea unor proverbe sau a moralei unor povestiri;
- realizarea profilului moral al propriei personalități;
- prezentarea unor situații (din experiența proprie sau din mass-media) în care s-au manifestat atitudini și comportamente pozitive/negative;
- dezbaterăa unor cazuri reale sau imaginare de respectare/încălcarea a normelor morale;
- activități pe grupe pentru completarea unor tabele cu trăsături morale acceptate de membrii diferitelor grupuri de apartenență;
- elaborarea unui cod etic pentru propria clasă;
- construirea, prezentarea și exprimarea unei opțiuni argumentate pentru soluționarea unor dileme morale;
- exerciții de negociere, de adoptare de decizii, de rezolvare de conflicte;
- exerciții de stabilire a unui set de reguli cu conținut etic, pentru diferite situații (participarea la o excursie, frecventarea unei biblioteci, călătoria cu mijloacele de transport în comun etc.).

Activitățile de învățare au caracter orientativ. Demersurile didactice pot avea o mare diversitate. Se recomandă, însă ca strategiile de lucru propuse să țină seama de experiența elevilor la această vârstă și să permită valorizarea pozitivă a acestei experiențe.

Evaluarea reprezintă o componentă organică a procesului de învățare. În perspectiva unui demers educațional centrat pe competențe, se recomandă utilizarea cu preponderență a evaluării continue, formative. Alături de formele și instrumentele clasice de evaluare, recomandăm utilizarea unor forme și instrumente complementare, cum sunt: proiectul, portofoliul, autoevaluarea, evaluarea în perechi, observarea sistematică a activității și a comportamentului elevilor. Procesul de evaluare va pune accent pe:

- corelarea directă a rezultatelor evaluate cu competențele specifice vizate de programa școlară;
- valorizarea rezultatelor învățării prin raportarea la progresul școlar al fiecărui elev;
- recunoașterea, la nivelul evaluării, a experiențelor de învățare și a competențelor dobândite în contexte non-formale sau informale;
- utilizarea unor metode variate de comunicare a rezultatelor școlare.

Autori:

- Eugen STOICA - Inspector general, Ministerul Educației, Cercetării și Inovării, Direcția Generală Educație Timpurie, Școli, Performanță și Programe
- Angela TEȘILEANU - Consilier, Centrul Național pentru Curriculum și Evaluare în Învățământul Preuniversitar
- prof. Elena BĂLAN - Școala Superioară Comercială “Nicolae Kretzulescu”, București
- prof. Dorina CHIRIȚESCU - Colegiul Național Sf. Sava, București